

En man att minnas och glömmas

Ett försök att skildra en uräkta Engelholm: are som hörde till de säregna i samhället.

Sante William Cronholm föddes i Engelholm den 18 november 1889. Hans föräldrar var den kände sakföraren och kommissionären A.P.Cronholm och hans hustru i andra giffet Marie, född Horn af Rantzien. Båda hade sina rötter i landsbygden, fadern ursprungligen i Munka-Ljungby, modern i Killeröd, Hallandsåsen. Familjen hade på senare delen av 80-talet flyttat till Engelholm från Engelsbäck i Grevie. Fadern, som där var kvarnägare hade skött sin mölla men därjämte haft en mängd uppdrag åt bygdens folk.

I Engelholm etablerade han sig som sakförare och kommissionär och hemmet grundades i fastigheten i hörnet av Storgatan och Parkgatan och hemadressen blev Parkgatan 4, där William kom att växa upp och bo hela sitt liv på ett undantag när på 60-talet.

Williams barndom var nog lik alla andra barns på den tiden; lydnad och aktning för sina föräldrar, dessemellan bus och lekar.

Storasyster fick snart nog ta hand om lillebror. Äldste brodern sändes till skeppsgossekåren i Karlskrona och den 3 år äldre brodern blev den bästa lekkamraten.

Modern var och blev mest fäst vid den yngste sonen och banden dem emellan blev ovanligt starka. Som litet barnbarn och sedan som 7-åring boende 1 år i farmorshemmet upptäckte man ingen ömhet, känslsamhet eller öppenhet mellan familjemedlemmarna. Snarare lynnesutbrott och hårda ordväxlingar, fastän alla egentligen var väldigt snälla. I synnerhet dottern, som kom att bli den uppoftande, goda, undergivna hemmadottern, som hade ett kvinnovärde som hemmadöttrar på den tiden hade.

Sante William sattes i 2:a förberedande i Elementarskolan för flickor, där klassföreståndare Rosa Hagelquist ej kunde ge honom mer än godkänt i handarbete, matematik och ordning.

Nästa skolår, under Anna Lundsten blev det bättre ordning, medan flitbetyg i handarbete och skrivning var lågt. Sedan följde skolgången i Engelholms Allmänna Läroverk, där betygen som gavs var medelgoda men anmärkningsvärt lågt i teckning.

Ingen av syskonen "hade fått läsa" och då beslöts att William, som bedömdes ha läshuvud skulle få fortsätta studierna. Hösten 1904 finns han vid Hälsingborgs Högre Allmänna Läroverk, där han valt den s.k. reallinjen, trots att han ej – av betygen att döma - hade framgångar i vare sig matematik, fysik eller kemi. 1907 fick han ett premium i teckning!

Studierna ledde till studentexamen den 10 juni 1908, varvid teckning ledde till det högsta betyget.

Betygsättning har aldrig varit och är fortfarande ej utslagsgivande och varje skolelev har någon gång ansett sig orättvist bedömd, men när det gäller Williams fortsatta utveckling har det funnits anledning att titta på även detta.

Hösten 1909, den 26 november blev William inskriven i Helsing-kronas nation och 3 veckor senare tenderade han i ämnet litteraturhistoria med poetik och erhöll betyget "Med beröm godkänd".

September 1910 tenderade han i konsthistoria med konstteori och betyget var "Berömlig". I oktober samma år avverkades ämnet statskunskap, allt för fil. kand. och ämbetsexamen. Betyget var "Med beröm godkänd".

Således en ung begåvad student utan att vara det geni som hans mor ansåg, men med en mycket stor arbetskapacitet, vilket den snabba fil. kand.examen anger.

Efter Lundaåren behövde han "finna sin väg". Ämbetsman ville han ej bli. En ungdomlig envis optimism att skapa något, att bli något stort, genomströmmade honom. Han hade redan i gymnasiet skrivit vers men nu följde en intensiv versskrivarperiod. Hans far hade varit en duktig rimskrivare.

Ett papper, en händelse, en upplevelse, en naturstämning - allt skrevs snabbt ned i versform. Första försöket till utgivning hette "Sjömans visor och kärleksrim" men blev aldrig tryckt. Redan 1911 var han färdig att på Framtidens förlag i Malmö utge diktsamlingen "Snäckan" som möttes av besk kritik och dåliga försäljningssiffror. 1914 gav han ut "Sången om havet", som ej heller den hade någon större framgång. Han skrev också några noveller samt dessutom skådespel, sånglustspel, enaktare, av vilka

en vid namn "Skandalen", uppfördes på Dramaten, varvid teaterledningen efteråt ansåg sig ha gjort, just skandal. Uppfört blev däremot på Akademiska föreningen i Lund, valborgsmässoafton 1910, ett spel där Oden, Tor o Balder var huvudpersoner.

När William lagt böckerna åt sidan kände han ett behov att förutom författandet uttrycka sig på något annat sätt och så gav han sig målandet i våld. Med stor intensitet satte han igång och var redan 1912 färdig att ställa ut ett 50-tal målningar i Lund. Välmenta vänner rådde honom att lära sig på en målarskola först men med sedvanlig envishet ansåg han sig ej behöva detta.

Att måla var en lycka, han kände sig ett med sitt konstnärskap. Han gjorde sina spännramar själv, han preparerade duken själv, han skulpturskar ramarna själv. Att skära i trä var även det ett arv av fadern. Han var överhuvudtaget "händig" på många sätt.

Det första brorsbarnet (min bror född 1908 och död 1918) gillade han, då han kunde rita så bra. Under dessa år tillverkade William åt honom en lada med halmtak _ snidade detaljer och en ganska stor segelbåt med en mängd fina detaljer. Influerad av kriget gjorde han även en pansarkryssare, trästomme och klädd med gråmålad väv. Jag har aldrig hört talas om något sådant mer.

Versskrivandet fortsatte han med hela tiden och försökte sig även ps att sätta musik till något. En vals "Vid Skäldervikens strand" kom ut i tryck medan försöken att få rita till tidningar avvisades.

I ett par decennier var William oerhört produktiv - hade då också bytt titeln fil. kand. till konstnär - och hade en mängd utställningar i Södra Sveriges Konstsalonger i Stockholm och Köpenhamn, och badorter.

Försäljningssiffrorna låg aldrig i topp och ofta fick han lämna ifrån sig ett par dukar som ersättning för utställningshyran.

William var i huvudsak landskapsmålare. Fick han trampa omkring på sin gamla cykel på Bjärehalvön eller vid havet fick han ro för sitt många gånger oroliga sinne.

Som porträttmålare var han bunden till familjemedlemmar som modeller. Stillebenmålare blev han mest i medelåldern, då han i brev klagat över att han har "ingen tid att göra spännramar utan måste ta till masonit, varför det bara blir små tavlor".

Han gjorde ett par studieresor utomlands, efter kriget, då han helt lakoniskt i brev hem skriver, att det är skillnad att se allting i verkligheten mot att se det i konstböcker.

Man ska komma ihåg att William var en ung entusiastisk konstnär i en mycket hård tid i Europa och Sverige. Första världskriget pågick och slutade, följd av fattigdom, arbetslöshet och ekonomisk obalans i samhället. Hela 20-talet och början av 30-talet var depressionens år. Folk hade annat i tankarna än att köpa konst. Det gällde brödfödan.

Ej heller fanns det stipendier för konstnärer och ingen social hjälp för övrigt, även om en så envis och stark man som William ej skulle tagit emot det.

Uttryck som marknadsföring och försäljningskunskap var ej uppfunna på den tiden. Man får nog konstatera att William hade dåligt sinne för ekonomi, och tillsammans med honom övriga hemmavarande familjemedlemmarna, mor och syster. Hans far fick i början av sekelskiftet upphöra med sin verksamhet, som delvis övertogs av William och hans 3 år äldre bror. Från en tämligen gedigen ekonomisk ställning, som fadern arbetat ihop, skulle fem personer leva på detta och efter faderns död 1913 på sterbhusets tillgångar.

En ständig penningbrist torde ha plågat William, i synnerhet när hans författarskap och måleri ej gav några större inkomster.

När han på sin studieresa 1921 till Italien, redan i början i Berlin, var tvungen att köpa sig en kostym och sedan i Schweiz måste inköpa en resväska i stället för den pappkartong som regnat sönder, så frågar man sig, om det var pengabrist eller barnslig okunnighet. Så tyder också på att de artiklar han skulle handla åt sin bror i Italien, belades med dyr tull i Sverige. Eller när han skulle få penningförstärkning hemifrån modern, som stoppade ett par sedlar i ett kuvert. De nådde givetvis aldrig William.

Han inlöste sin barndomsfastighet 1926 för att själv ta ansvaret för den. Med små och stora lån och

skuldebrev hos ett antal banker blev hans vandringar för att omsätta växlar allt fler, och möjlighet att trots sin händighet hålla fastigheten i stånd utan ordnad ekonomi blev allt mindre.

Vid medelåldern blev hans paranoida läggning alltmer uttalad. Som grund hade han sitt knäckta självförtroende i unga år med dikter, dramer och målningar, som ej fått några större framgångar.

Illviljan och misstänksamheten mot andra människor tillkom. Även sina vänner förlorade han genom sitt bryska och argsinta uppträdande. Han kunde låta bli att besvara myndigheternas brev eller kallelser. De hyresgäster han borde haft i Storgatsdelen hade han svårt att komma överens med i envishet och osmidighet, och deras klagomål ansåg han vara elakhet och förföljelse.

Från familjen, trots moderns beundran, fick han möta motgångar. Han ansåg att det var fädernas missgärningar som förföljde honom och han isolerade sig alltmer. Ingen fick köpa hans tavlor, då ingen människa var värd att ha dem på sina väggar. Inte ens jag som brorsbarn fick köpa.

I isoleringen drog han med sig sin ålderstigna mor och sin syster svårt invalidiserad av reumatisk värk. Han vägrade i hårda duster med hälsovårds myndigheterna att ge henne den hjälp hon så väl behövde, så hon fick tack vare broderns envishet och tjurighet gå bort i armod.

På 50-talet följde nya stridigheter mellan William och stadsingenjörskontoret, vars sedan länge uppgjorda planer omfattade även den Cronholmska fastigheten. Först 1960 blev han dömd att utrymma fastigheten och stå 'n exproprierade fastigheten. Då fastigheten var "intecknad upp över skorstenarna" blev det ej många ören över. Engelholms kommun magasinerade hans få ägodelar och i vrede lämnade han den stad som sett honom växa upp och vara verksam.

William bosatte sig några år i Arlov där man fann honom död i hjärtförslamning den 7 januari 1964. Jordfästningen ägde rum i S:t Knuts kapell och urnan nedsattes i familjegraven på Engelholms norra kyrkogård.

När man fick tillgång till hans bostad fann man hans bädd på golvet, och ett bord med köksartiklar. Med sin nedsatta syn hade han in i det sista tecknat några blommor på flottiga brödpåsar. I ett rum fanns hela hans tavelsamling, över 300 dukar, det enda som han fått transporterat ned från Engelholm. Många tavlor hade varit mycket illa vid transporten. Söndriga dukar, trasiga spännramar, krossade handskurna ramar.

Det vilade en tragedi över tavelsamlingen, precis som över den originelle man som skapat dem åt en wrong värld.

Gisela 1990 brorsdotter

Skrivet av Gisela Cronholm –Twetman. Avskrift utan förändringar utfört 2004 av Peter Twetman.